

DIASPORA ORTODOXĂ ROMÂNĂ: ACCENTE ISTORICE, MISIONARE ȘI ASPECTE PASTORALE ACTUALE

Pr. drd. Vasile POP

Parohia ortodoxă română „Sf. Efrem cel Nou”, Torrent
Episcopia Ortodoxă Română a Spaniei și Portugaliei

Abstract

The mission of the Church in the Romanian diaspora abroad started centuries ago at a micro level and has intensified at present, becoming a topic of general concern for theologians and clerics. Taking into account the extension of the missionary work of the local Churches in the diaspora, it will be noticed that it intensified in the last 25-30 years due, first of all, to the migration of the faithful from their native country to the western countries. The migration of Romanians, which was low during the 18th and 19th centuries, more intense in the 20th century and notably high at the beginning of 21st century, prompted the Romanian Orthodox Church to follow its children to the places they live and work, thus creating, in a short time, many parishes. These parishes, seen as missionary cells of the Church, have contributed over the years to the formation of wider administrative-ecclesiastical structures, such as the Episcopacy or the Metropolitanate. This motherly and spiritual care towards the members of the Body of the Christ makes the diaspora become a missionary land of true importance for the whole Orthodox Church.

Keywords: mission, migration, diaspora, Romanians, Orthodox Church.

1. „Diaspora ortodoxă” – accepțiunea misionară a noțiunii

Diaspora ortodoxă este cea mai puternică demonstrație a misiunii Bisericii, dar și cel mai puternic argument al lucrării misionare a Bisericii în cele două planuri ale manifestării sale: *ad intra* și *ad extra*. De asemenea, diaspora ortodoxă este dovada vie a lucrării misionare a Bisericii Ortodoxe în lume¹. Desigur, dincolo de problema jurisdicției suprapuse, care e de fapt o problemă canonică – dar care, din punct de vedere misionar, nu împiedică lucrarea Bisericii și misiunea acesteia în lume –, diaspora ortodoxă

este locul de manifestare a coordonatelor misiunii Bisericii: evanghelizarea, încorporarea sacramentală în Trupul lui Hristos, dreapta credință etc. Misiunea Bisericii, deși pare că are ca destinații anumite locuri geografice, are o cu totul altă destinație finală: mântuirea omului sau, mai concret, Împărăția lui Dumnezeu, cu alte cuvinte, mutarea omului din lumea aceasta în Împărăția cea veșnică a Sfintei Treimi. Dacă luăm în sens propriu cuvântul „diaspora” (referitor la iudeii din afara granițelor Israelului!), putem spune că Mântuitorul i-a trimis în misiune, în diaspora, pe unii Apostoli, ucenici și mai apoi pe Apostolul Pavel: „Mergând, învățați toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, învățându-le să păzească toate câte v-am poruncit vouă” (Mt. 28, 19-20). Acest text cuprinde în sine întreaga misiune apostolică, dar și componentele esențiale ale acesteia, adică evanghelizarea: „Mergând, învățați toate neamurile”, viața sacramentală, cu săvârșirea Sfintelor Taine, și îndemnul de a stăruii în credință și sfințenie². Și în Evanghelia după Marcu găsim atestată această trimitere definitivă și totodată universală „Și le-a zis: Mergeți în toată lumea și propovăduiți Evanghelia la toată făptura!” (Mc. 16, 15), și tot la Marcu avem dovada că Apostolii au răspuns trimiterii făcute de Iisus și că au împlinit misiunea Domnului: „Iar ei, plecând, au propovăduit pretutindeni. Și Domnul lucra cu ei și întărea cuvântul prin semnele care urmau” (Mc. 16, 20). Expresiile „pretutindeni” sau „la toată făptura” arată universalitatea misiunii, în toată lumea, nu doar în anumite teritorii. Misiunea Bisericii nu a fost constrânsă, limitată de spațiul geografic sau elementul etnic³, însă acestea două pot să particularizeze și să nuanțeze benefic misiunea și pastorația unei Biserici Locale, cum este cazul diasporei ortodoxe actuale, împărțită (etnic și teritorial) în mai multe mitropolii/episcopii rusești, grecești, românești, dar unită în aceeași credință, lucrare sacramentală și propovăduire a Evangheliei.

¹ Cf. Juan Esquerda-Bifet, *La mision al estilo de los apóstoles: itinerario para la formación inicial y permanente*, Biblioteca de Autores Cristianos, Madrid, 2004, pp. 23-28.

² Pr. prof. dr. Valer Bel, *Misiunea Bisericii în lumea contemporană*, vol. I, Presa Universitară Clujeană, Cluj Napoca, 2004, p. 87.

³ Claude Geffré, *Theological reflections on a new age of mission*, în „International Review of Mission”, vol. 71, 1982, nr. 284, p. 482.

Diaspora ortodoxă marchează o nouă provocare misionară pentru Biserica Ortodoxă a secolului XXI, prin aceea că ea cheamă Biserica în lume, o scoate din eventualele limite naționale și etnice și o plasează într-un cadru aproape apostolic de misiune și propovăduire. Scenariul misionar din diaspora este unul imprevizibil, mereu atipic și care face ca lucrarea misionară să se desfășoare într-un cadru plurireligios, multiethnic sau, uneori, chiar ostil incursiunii misionare într-o anumită zonă geografică.

2. Răspândirea și organizarea diasporei ortodoxe române

Pe lângă expresia „diaspora română”, mai avem expresia „diaspora ortodoxă”, prin care, în sens juridic-bisericesc, înțelegem toate comunitățile bisericesti organizate în afara teritoriului unei Biserici, autonome sau autocefale, care, din punct de vedere canonic, depind de Bisericile Mame din care s-au desprins, adică ele continuă să rămână sub jurisdicția Bisericilor din care s-au detașat. Din combinarea celor două expresii rezultă expresia „diaspora ortodoxă română”, care se referă la toți românii ortodocși din afara granițelor țării noastre, inclusiv pe cei născuți din familiile românești în țările respective.

Diaspora Bisericii Ortodoxe Române a luat naștere:

– prin trasarea noilor frontiere, după cele două războaie mondiale, în afara granițelor României rămânând un număr foarte mare de români;

– prin migrația masivă, în mai multe valuri, cele mai consistente fiind după 1990.

Este foarte important să precizăm că astăzi nu putem spune că diaspora ortodoxă română s-a cimentat în niște limite și forme fixe, ci ea se definește prin dinamism și, cel puțin în Europa, este într-o continuă mișcare și evoluție. Fenomenul migraționist nu se oprește prin simpla atingere a destinației românilor în Spania, Franța, Italia etc., ci continuă prin mixarea maselor de migratori, care, deși au locuit o vreme în una din țările mai sus amintite, alege după câțiva ani să se mute în țările nordice, Țările de Jos, Marea Britanie și Germania, dar tocmai acest tremol al fenomenului

migraționist influențează negativ (punctul de plecare) sau pozitiv (destinația) statornicia și așezarea diasporei ortodoxe române.

3. Diaspora ortodoxă română până în secolul XX

Deși nu există foarte multe date și informații concrete despre organizarea bisericească pentru românii din afara granițelor celor trei Principate Românești, putem deduce că aceștia nu au rupt legătura cu Biserica mamă. Prezența românilor în diferite țări europene în secolele XV-XIX este incontestabilă, iar acolo unde au emigrat (în Europa și America) românii au purtat cu ei Ortodoxia și viața bisericească. Nu putem vorbi, până în secolul al XIX-lea, despre un fenomen al diasporei, în accepțiunea celei de astăzi, deoarece migrația nu s-a desfășurat la o scară atât de largă și nici într-un interval de timp scurt, ci putem afirma că au avut loc dislocări și unele migrații temporare, la scară mică, dar care n-au putut determina Biserica Ortodoxă din Principatele Române să organizeze pe termen lung structuri bisericești. Însă acest context n-a împiedicat Biserica Ortodoxă Română să fie atentă din punct de vedere misionar la românii aflați peste granițele ei canonice. Avem, în acest sens, foarte multe exemple în care Biserica a oferit burse tinerilor români din străinătate, a trimis cărți în străinătate etc.⁴. O analiză atentă a contextului istoric din secolele XVI-XIX⁵ ne arată că în Transilvania românii au trăit „ca în diaspora”, fiind minoritari din multe puncte de vedere (doar numeric nu!), abia tolerați din punct de vedere religios, dar, cu toate acestea, Biserica Ortodoxă a rezistat și a desfășurat pentru românii transilvăneni și nu numai o misiune eficientă pe plan educativ, bisericesc-cultural și mai ales identitar. Din mărturiile vremii știm că românii de pretutindeni au avut parte de „legea ortodoxă”⁶, fără a fi străini de neam și Biserică.

Secolul al XIX-lea a reprezentat începutul înființării parohiilor românești în diferite țări din Europa. Românii din exilul acelei

⁴ IPS Nicolae, Mitropolitul Ardealului, *Biserica Ortodoxă Română Una și aceeași în toate timpurile*, Sibiu, 1968, pp. 227-230.

⁵ Silviu Dragomir, *Istoria desrobirii religioase a românilor din Ardeal în sec. XVIII*, vol. 1, Sibiu, 1920, pp. 17-25.

⁶ Petru Maior, *Istoria Bisericii Românilor*, Buda, 1813, pp. 22-23.

perioade (negustori și studenți, în mare parte) s-au constituit în mici comunități românești, din care n-au lipsit Biserica și viața liturgică.

Amintim câteva parohii înființate în secolele XVIII și XIX:

– Încă de la finalul secolului XVIII, în Austria, pe lângă alte parohii sârbe și grecești, exista o parohie greco-română pentru grecii și românii ortodocși din exil, având hramul „Sfânta Treime”, însă în 1901 românii au fost înlăturați de greci.

– Elementul românesc nu a lipsit nici de pe teritoriul Bulgariei, însă aici numărul românilor este greu de precizat; abia în 1905 avem informații despre un recensământ realizat în Bulgaria, unde erau recunoscuți aproximativ 80.000 de români⁷, o cifră mare, concurentă cu datele diasporei de astăzi din unele țări occidentale.

– În Ungaria exista, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, „o biserică greco-valahă” la Pesta, având ca slujitor pe preotul cărturar Ioan Teodorovici, dar în timp a rămas în stăpânirea grecilor, urmând ca aromânii și românii din zonă să se organizeze mai târziu într-o altă parohie⁸. De asemenea, după 1864, sunt atestate 17 parohii⁹ care au aparținut pe atunci Episcopiei Aradului și Consistoriului Eparhial al Oradiei și care astăzi fac toate parte din Episcopia Ortodoxă Română din Ungaria.

– În Franța, datorită numărului mare de români din Paris, s-a deschis în 1853 o capelă ortodoxă românească, pusă sub jurisdicția Mitropoliei Ungrovlahiei, având ca prim slujitor pe Arhimandritul Ioasaf Snagoveanul. În 1882, clădirea în care era capela a fost demolată, iar în același an statul român a cumpărat o biserică veche a ordinului dominicanilor, care a fost apoi amenajată pentru parohia ortodoxă ce există până azi în Paris.

– În Germania, începând cu 1858, s-a sfințit o capelă românească pentru negustorii români din Leipzig, dar care și-a încetat

⁷ Pr. drd. Ioan Armași, *Românii din Ungaria și Bulgaria*, în Ioan-Dragoș Vlădescu (coord.), *Autocefalie și comuniune – Biserica Ortodoxă Română în dialog și cooperare externă (1885-2010)*, Editura Basilica, București, 2010, p. 509. În jurul Vidinului, în 1889, sunt consemnate 54 de sate majoritar românești.

⁸ Teodor Misaroș, *Din istoria comunităților bisericesti ortodoxe române din Ungaria*, Publicație a Uniunii Culturale a Românilor din Ungaria, Giula, 2002, p. 234, vezi și Conf. dr. Tiberiu Gagy, *Bisericile Ortodoxe Românești din Ungaria. Prezent și perspective*, Casa de Editură Exclusiv, 2009, p. 12.

⁹ Pr. drd. Ioan Armași, *op. cit.*, p. 506.

activitatea în 1881. Între anii 1864 și 1866, domnitorul Mihail Sturza al Moldovei a construit o biserică pentru români și greci în orașul Baden-Baden, iar din 1882 a fost pusă sub jurisdicția Mitropoliei Moldovei. Dintre slujitorii trimiși aici pentru misiune s-au remarcat: Iuliu Scriban și Cicerone Iordăchescu.

– Nu pot fi trecuți cu vederea *aromânii* din Balcani, care în secolele XVIII și XIX s-au organizat foarte bine din punct de vedere bisericesc, chiar dacă au purtat vitregiile vremii. Amintim perioada înfloritoare a orașului Moscopole (Macedonia), înființat în sec. al XVII-lea și în care predominau aromânii (și românii!), care aveau în zonă 70 de biserici¹⁰. Orașul era înconjurat de câteva așezări românești: Corcea, Gramoste și Grabova. Moscopole era sediul Arhiepiscopiei de Ohrida, în sec. XVIII, având în această perioadă mulți clerici aromâni, dintre care amintim aici pe Arhiepiscopul Ioasaf, care în 1727 a primit de la negustorii aromâni ce își desfășurau activitatea în Țările Române o mitră de argint și bani pentru ridicarea Academiei și a Tipografiei¹¹. Legătura românilor din Principate cu aromânii din Balcani s-a tradus printr-o grijă constantă față de cultura și viața bisericească a acestora și au existat în acest sens chiar planuri misionare și strategii menite să mențină vie Ortodoxia aromânilor. Un român de la sud de Dunăre, pe nume Anastasie Panu, a înaintat în 1863 împăratului Napoleon al III-lea o scrisoare în care cerea drepturi pentru aromâni cu privire la viața bisericească și cultura aromânilor și românilor din zonă. Acesta a schițat „un program de acțiune imediată, prin aducerea unor elevi aromâni în Principatele române, pentru a fi educați, apoi trimiși în satele natale să activeze ca învățători și preoți”¹². De asemenea, în secolul al XVIII-lea este menționată prezența

¹⁰ Adrian Nicolae Petcu, *Viața religioasă a românilor din Balcani*, în Ioan-Dragoș Vlădescu (coord.), *Autocefalie și comuniune – Biserica Ortodoxă Română în dialog...*, p. 514.

¹¹ Victor Papacostea, *Tradiții românești de istorie și cultură*, Editura Eminescu, București, 1996, pp. 289-294; de asemenea, Valeriu Papahagi, *Moscopole – metropola comercială și culturală a românilor din Peninsula Balcanică în sec. al XVIII-lea*, Roșiorii de Vede, 1939, p. 10. Unele familii foarte importante de aromâni moscopoleni sunt menționate în Pesta și Transilvania, precum familiile Gojdu și Șaguna, din care avea să se nască marele Mitropolit Andrei Șaguna (*Ibidem*, p. 11).

¹² Adrian Nicolae Petcu, *op. cit.*, p. 516.

unor studenți aromâni la București, care erau susținuți cu burse și trimiși apoi ca preoți în ținuturile natale pentru a face misiune printre aromâni¹³.

– În orașul Lvov din Ucraina au fost zidite de către domnitorii moldoveni Vasile Lupu și Ștefan Tomșa, în 1643-1644, două biserici românești. Tot aici, în 1860, *Fondul religios din Bucovina* a construit o biserică pentru români¹⁴. În Polonia, la Poznan, este atestată o capelă românească¹⁵, fapt ce denotă că nici românii din aceste ținuturi nu au fost uitați de Biserica Ortodoxă Română din Principate.

Din aceste exemple de mai sus putem observa că grija misionară și pastorală pentru românii din afara Principatelor Române a persistat peste veacuri, deși vicisitudinile vremii și arealul conflictual au îngreunat teribil demersurile misionare.

4. Organizarea diasporei române în sec. XX, până în anii '90

Secolul XX, frământat de războaie și convulsii de ordin social, politic și economic a constituit o etapă mai intensă de preocupare misionară și mai organizată din punct de vedere bisericesc decât în secolele trecute. Cele două războaie mondiale au influențat decisiv migrația temporară a unor popoare, determinând foarte multe familii din Est să se îndrepte spre zone occidentale mai sigure, fapt care a determinat Bisericile Ortodoxe locale să apeleze la măsuri misionare spontane. Biserica Ortodoxă Română a desfășurat în unele țări occidentale o misiune de continuitate a ceea ce exista deja din secolul XIX sau a intervenit la nivel misionar în premieră în altă țări. Un lucru este cert: în sec. XX numărul românilor s-a micșorat în Balcani și a crescut în Occident, iar

¹³ Adina Berciu-Drăghicescu, Maria Petre, *Școli și biserici românești din Peninsula Balcanică. Documente (1864-1948)*, vol. 1, doc. 1, Editura Universității din București, București, 2004, pp. 103-104. Vezi și Maria Petre, *Aromânii și relațiile culturale româno-otomane la începutul secolului al XX-lea*, în „Revista Istorică”, t. VIII, nr. 1112, 1997, pp. 739-742.

¹⁴ Pr. prof. dr. Nicolae Dură, *Românii din Europa Centrală și de Nord*, în Ioan-Dragoș Vlădescu (coord.), *Autocefalie și comuniune – Biserica Ortodoxă Română în dialog...*, p. 555.

¹⁵ Vezi Pr. prof. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 3, EIBMBOR, București, 1981, p. 348.

accentul trebuia pus pe grija misionară și bisericească față de comunitățile românești tot mai consistente din țările vestice. Astfel, până în 1989 se înființează noi parohii, menite să țină vie relația românilor cu credința strămoșească și Biserica mamă.

În Franța, parohia înființată în 1853 pentru românii din Paris și-a continuat neîntrerupt activitatea și în secolul XX, existând până astăzi. O altă parohie s-a înființat în 1983, la Strasbourg, cu mai multe filii în alte orașe franceze.

Continuând misiunea începută în Germania în sec. XIX, la Leipzig și Baden-Baden, Biserica Ortodoxă Română a venit în sprijinul nevoilor religioase ale românilor de aici și a înființat mai multe parohii la: Hamburg și Offenbach, în 1975, München și Salzgitter, în 1976.

În Ungaria, pentru o misiune mai eficientă a celor 17 parohii deja existente înainte de 1900, a fost trimis, în 1920, Protosinghelul Ghenadie Bogoevici¹⁶, iar pentru o organizare mai bună s-a hotărât în Sinodul Prezbiterial al Românilor Ortodocși din Ungaria, pe 24 iunie 1934, înființarea protopopiatelor Gyula, Chitighaz, Micherechi și Budapesta. După 1940, când Ardealul a fost anexat Ungariei, a început o acțiune agresivă de maghiarizare, care a făcut foarte dificilă misiunea în parohiile ortodoxe române din Ungaria. Numărul mare de români și parohii din Ungaria a dus la mai multe încercări de înființare a Episcopiei Ortodoxe Române a Ungariei, care s-a soldat, prima dată, cu înființarea unui Vicariat (pe 4 octombrie 1950) și apoi a Episcopiei, pe 14 februarie 1997.

În Austria, românii și-au deschis o capelă ortodoxă la Viena pusă sub ascultarea Mitropoliei Moldovei și având ca preot pe Virgil Ciobanu, fost preot militar în Viena. În 1979 s-a deschis la Salzburg o altă parohie ortodoxă română.

În Italia s-au înființat primele parohii: la Milano, în 1975, la Torino și Florența, în 1979.

În Anglia, s-a înființat prima parohie la Londra, în 1964.

În Elveția s-au înființat parohii la Geneva (1975), Lausanne și Zürich (1982).

În Spania, prima parohie s-a înființat la cererea românilor din exil, în 1978, la Madrid. De asemenea, în același an s-a înființat și în Belgia prima parohie, la Bruxelles.

¹⁶ Pr. drd. Ioan Armași, *op. cit.*, p. 506.

În țările scandinave, ilustrul preot Alexandru Ciurea a înființat în perioada 1971-1973 mai multe parohii cu filii: Stockholm cu filie în Jonkoping, în Suedia, și Helsinski, în Finlanda), Göteborg (cu filii în Halmstadt și Boras, în Suedia, și Oslo, în Norvegia) și la Malmö (cu filii în Helsingborg, Växje, în Suedia, și Copenhaga, în Danemarca).

Numărul parohiilor românești existente în Europa Occidentală înainte de 1989 a făcut necesară organizarea unei structuri administrativ-bisericești intitulată Arhiepiscopia Ortodoxă Română pentru Europa Occidentală și Meridională, recunoscută în 1972 de Patriarhia Română.

În țările balcanice, Biserica Ortodoxă Română a continuat în sec. XX misiunea începută cu un secol înainte. Astfel, în Bulgaria s-a construit, în 1905-1908, o biserică românească, sfințită abia în 1923¹⁷, ce își desfășoară activitatea până astăzi. În Macedonia existau mai multe biserici românești ridicate sau renovate în perioada 1900-1904: la Bitolia, Crușevo, Gopeș, Moloviște, Coceani, Veles, plus unele aromâne la Ohrida¹⁸, care desfășurau o misiune intensă pentru (a)românii de aici. În Albania, în 1925 existau două biserici românești la Elbasan și Corcea, iar pe 14 februarie 1930 sunt atestate opt biserici pentru români¹⁹. În Grecia, în 1928, existau 11 biserici românești, dar numărul lor a început să scadă după 1930²⁰.

Primii români au ajuns în Canada în anii 1890-1894, iar lipsa Bisericii străbune i-a determinat să deschidă o parohie în Regina, provincia Saskatchewan²¹, și să construiască prima biserică ortodoxă română, în 1901, în provincia Alberta, într-un sat pe care l-au numit Boian, după numele satului din care au venit din Bucovina²².

¹⁷ Pr. drd. Ioan Armași, *op. cit.*, p. 510.

¹⁸ Arhivele Naționale ale României (ANR), *Românii de la Sud de Dunăre*, doc. 149, pp. 324-326, a se vedea și Stelian Brezeanu, Gheorghe Zbucă, *Românii de la Sud de Dunăre. Documente*, Editura Arhivele Naționale ale României, București, 1996, pp. 112-132 ș.u.

¹⁹ ANR, *Românii de la Sud de Dunăre*, doc. 139, p. 296; vezi și Adina Berciu-Drăghicescu, Maria Petre, *op. cit.*, doc. 157, pp. 489-490. În 1940 sunt atestate doar șase biserici; cf. ANR, *Românii de la Sud de Dunăre*, doc. 143, p. 309.

²⁰ ANR, *Românii de la Sud de Dunăre*, doc. 129, pp. 277-279.

²¹ Cf. Augustin Păunoiu, *Boianul Canadei, satul care trăiește prin biserică*, în „Ziarul Lumina”, 19 iunie 2017, p. 2.

²² Pr. prof. Aurel Jivi, *Începutul vieții bisericești la românii ortodocși din America*, în „Revista Teologică”, VI (78), 1996, nr. 3-4, p. 285.

În 1903, comunitatea a primit și un preot din Mitropolia Moldovei, în persoana protosinghelului Evghenie Ungureanu de la Mănăstirea Neamț²³, iar în anii următori au venit și alți preoți călugări: Benedict Iliescu, Filaret Gheorghiu, Dionisie Nichifor etc. Până în 1911 s-a reușit înființarea a opt parohii²⁴.

Biserica Ortodoxă Română a purtat grijă și de românii din America, fiind atentă la nevoile lor bisericești și misionare. Astfel, pe 12 septembrie 1904, Mitropolitul Ioan Mețeanu a ales pe preotul Oprea Zaharia²⁵ să-l trimită în America, oferindu-i câteva îndemnuri misionare la plecare: „Să cercetezi pe acei poporeni ai noștri, să-i întărești în credința în Dumnezeu și în religiunea străbună...”²⁶. Însă acesta a stat doar trei luni în America și s-a întors în țară. Tot în 1904 s-a fondat și prima parohie românească din America, la Cleveland, iar primul paroh român a fost preotul Moise Balea²⁷. În anii următori au mai fost înființate cinci parohii la: South Sharon, Youngstown, Indiana Harbor și Alliance-Ohio, Erie, fiind aduși și alți preoți din țară. Unii dintre ei au stat perioade scurte, tocmai pentru că au găsit un areal conflictual în parohii și o contra-misiune venită din partea românilor uniți și a prozelitismului sectar²⁸. Crescând numărul parohiilor, pe 4 septembrie 1912 se înființează un protopopiat, condus de protopopul Ioan Podea²⁹.

²³ Dr. Eleonor Bujea, *Romanians in Canada*, Edited by The Roumanian Orthodox Episcopate of America, Grass Lake MI, 2009, p. 97.

²⁴ Pr. dr. I. Casian, *Românii din America și viața lor religioasă*, în „Biserica Ortodoxă Română”, LXVIII (1950), nr. 11-12, p. 593.

²⁵ Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Mărturii documentare privitoare la diaspora românească din Statele Unite la începutul secolului al XX-lea*, în „Revista Teologică”, VI (1996), nr. 3-4, p. 384.

²⁶ AAS, Dosar 325-904, apud Pr. dr. Gabriel-Viorel Gârdan, *Episcopia Ortodoxă Română din America – parte a Ortodoxiei americane*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2007, p. 53.

²⁷ *Ibidem*, p. 63.

²⁸ Există mai multe mărturii despre disputele confesionale dintre românii/preoții ortodocși și românii uniți conduși de preotul greco-catolic Epaminonda Lucaciu. A se vedea AAS, Dosar III, 708-904, act 9216, p. 3, apud *Ibidem*, p. 67. De asemenea, o altă provocare misionară începând cu 1911 a fost lupta cu propaganda sectară, apărând comunități românești baptiste în Akron, Chicago, Erie etc. (Cf. *Album aniversar* al Episcopiei Ortodoxe Române, cu ocazia Congresului Episcopiei, 3-5 iulie 1954, p. 17).

Primul Război Mondial a stagnat puțin elanul misionar în America, dar, începând cu 1918, același preot Ioan Podea, împreună cu românii, a făcut demersuri notabile în vederea înființării Episcopiei Ortodoxe Române a Americii, care după îndelungi demersuri s-a înființat în 1929 și a fost recunoscută canonic în 1930 prin decretul patriarhal 10219³⁰. Statul a recunoscut Episcopia Americii abia în mai 1934. De aceea, primul episcop român pentru nou înființata Episcopie a venit în 1935, dar s-a întors în țară în 1939, din cauza celui de-Al Doilea Război Mondial. A urmat o perioadă complicată din punct de vedere canonic pentru românii din America, deoarece aceștia au ajuns să fie cârmuiți de episcopi care nu se mai aflau în comuniune cu Biserica Ortodoxă Română (Valerian Trifa, Nathanael Popp etc.)³¹. Biserica Ortodoxă Română nu a abandonat Episcopia din America și a continuat misiunea sa pentru românii de aici, instalând, pe 19 noiembrie 1950, ca episcop pe Andrei Moldoveanu, iar după moartea acestuia pe episcopul Victorin Ursache, în timpul căruia eparhia a fost ridicată la rangul de Arhiepiscopie, pe 12 decembrie 1974, cu titulatura „Arhiepiscopia Ortodoxă Română în America și Canada”. Am oferit mai multe detalii istorice cu privire la viața bisericească a românilor din America tocmai pentru a evidenția convulsiile misionare ce au avut loc, provocările pastorale și canonice specifice acestei diaspore longevive. Realitatea misionară, ca lucrare vie a acesteia, se bazează pe fundamentarea ei pe semnele văzute ale lucrării Bisericii. De aceea, orice demers interdisciplinar este de dorit și trebuie asumat cu seriozitate.

²⁹ Cf. AAS, Dosar III 704-904, act nr. 6360, 21 iulie 1921.

³⁰ Decretul patriarhului Miron Cristea de recunoaștere canonică a Episcopiei Ortodoxe Române a Americii, Decretul patriarhal nr. 10219, din data de 1 noiembrie 1930.

³¹ Dr. Eleonor Bujea, *op. cit.*, p. 67, și *Introducere*, p. IX. Vezi Gerald J. Bologno, *Religion and Politics: Bishop Valerian Trifa and His Times*, East European Monographs, 1981, pp. 40-46, 49, 52-53 ș.u. A se vedea, de același autor: *The Romanian Orthodox Episcopate of America: The First Half Century, 1929-1979*, Romanian-American Heritage Center, Jackson MI, 1979, pp. 231, 237-239; Carl S. Tyneh (ed.), *Orthodox Christianity: Overview and Bibliography*, Nova Science Publisher, Inc., Hauppauge-New York, 2002, p. 153.

Înainte de 1989 s-au deschis mai multe parohii în ținuturi foarte îndepărtate, precum Australia³², cu parohii românești la Sidney, Melbourne (înființate în 1970), Adelaide (1973), Brisbane (1984), la care se adaugă parohia din Noua Zeelandă (Wellington), înființată în 1971³³.

Ținuturile românești pierdute după modificarea granițelor în cele două războaie mondiale: Basarabia, Bucovina, Maramureșul istoric, partea din Ucraina, Banatul sârbesc actualmente, cu Valea Timocului etc. nu pot fi considerate în acea perioadă parte a diasporei, fiind ortodoxe române, realitate care nu s-a pierdut prin simpla schimbare a granițelor, deși astăzi, după zeci de ani, este incontestabil elementul ortodox, dar discutabil cel identitar românesc.

5. Organizarea diasporei ortodoxe române din anii '90, până în actualitate

Actualmente, diaspora ortodoxă română cunoaște o perioadă înfloritoare, fiind în plină dezvoltare și organizată în patru mitropolii (Mitropolia Basarabiei, Mitropolia Ortodoxă Română a Europei Occidentale și Meridionale, Mitropolia Ortodoxă Română a Germaniei, Europei Centrale și de Nord și Mitropolia Ortodoxă Română a celor două Americi³⁴) și zece episcopii (Episcopia Daciei Felix, Episcopia Ortodoxă Română din Ungaria, Episcopia

³² Mihail Filimon, Episcop al Episcopiei Ortodoxe Române a Australiei și Noii Zeelande, *Românii ortodocși din Australia și Noua Zeelandă*, în vol. *Autocefalie și comuniune – Biserica Ortodoxă Română în dialog...*, pp. 592-594.

³³ *Ibidem*, pp. 596-598. A se vedea și Stephen Godley, Philip J. Hughes, *The Eastern Orthodox in Australia*, Australian Government Pub. Service, 1996, pp. 5, 32-34.

³⁴ Mitropolia are în total 44 de parohii, dintre care una în America Latină, la Hamilton, în Venezuela, și douăsprezece misiuni, dintre care una în America Latină, la Buenos Aires, Argentina (cf. www.mitropolia.us, accesat în data de 1.08.2017). Este foarte importantă extinderea misiunii în America Latină și înființarea unor parohii în Brazilia și Columbia, mai ales că datele statistice indică un număr tot mai mare de români în aceste țări. Este consemnată prezența a 7.393 cetățeni români în Brazilia și aproximativ 40.000 brazilieni de origine română, conform datelor oferite de Ambasada României în Republica Federativă a Braziliei: <http://brasilia.mae.ro/node/797> (accesat în data de 1.08.2017).

Ortodoxă Română a Australiei și Noii Zeelande³⁵, Episcopia Ortodoxă Română a Italiei, Episcopia Ortodoxă Română a Spaniei și Portugaliei, Episcopia Ortodoxă Română a Europei de Nord și Episcopia Ortodoxă Română a Canadei, Episcopia de Bălți, Episcopia Basarabiei de Sud, Episcopia Ortodoxă de Dubăsari și Transnistria). Fiecare eparhie are zeci sau sute de parohii³⁶. Ar fi un efort statistic asiduu să enumerăm toate parohiile din diaspora ortodoxă română, însă putem spune că numărul mare al acestora reflectă incontestabil un dinamism misionar aparte și o lucrare vie a Bisericii Ortodoxe Române în întreaga diasporă. Din 1989 până astăzi s-au înființat peste 550 de parohii. Aproape lunar apar parohii noi, mai ales în Europa Occidentală, și se nasc noi necesități misionare: Înființarea Episcopiei Ortodoxe Române de Marea Britanie, o parohie în Andorra, una în Gibraltar, una în Islanda (actualmente există o misiune), o parohie în Groenlanda și una în Insulele Feroe³⁷, rearondarea unor parohii mari și scindarea acestora în altele mai mici ca suprafață, pentru o misiune mai consecventă. În afara eparhiilor amintite mai sus există și structuri bisericesti ale comunităților românești din afara granițelor țării, aflate în jurisdicția directă a Patriarhiei Române (Așezămintele Românești de la Locurile Sfinte: Ierusalim, Iordan și Ierihon, parohia ortodoxă română din Sofia-Bulgaria, parohia ortodoxă română din Tokyo și parohia ortodoxă română din Osaka-Nagoya, Japonia), sau care se află în alte jurisdicții canonice, dar păstrează legături culturale și spirituale cu Biserica Mamă (Așezămintele

³⁵ Mihail Filimon, *op. cit.*, p. 599. Actualmente, Episcopia are 19 parohii și două misiuni, conform www.roeanz.com.au (accesat în data de 1.08.2017).

³⁶ Conform datelor statistice actuale (1 august 2017), numai în cele două Mitropolii, a Europei Occidentale și Meridionale și în cea a Germaniei, Europei Centrale și de Nord, există 705 parohii ortodoxe române, 21 de mănăstiri, plus aproximativ 35 de filii sau misiuni. Cele mai mari episcopii ca număr de parohii sunt Episcopia Ortodoxă Română a Italiei, cu 249 parohii în 19 protopopiate, și Episcopia Ortodoxă Română a Spaniei și Portugaliei, cu 124 parohii în 12 protopopiate (datele provin din consultarea site-urilor actualizate ale celor două mitropolii: www.mitropolia.eu și www.mitropolia-ro.de, accesate în data de 1.08.2017).

³⁷ Există momentan, din partea Episcopiei Ortodoxe Române a Europei de Nord, intenția de a înființa două parohii în Insulele Feroe și Groenlanda.

Românești din Sfântul Munte Athos: Podromu și Lacu; comunitatea românească din Cipru (înființată în 1995), parohia ortodoxă română din Istanbul (înființată în 2004), parohia ortodoxă română din Johannesburg – Africa de Sud (înființată în 2000), parohia ortodoxă română din Damasc – Siria (înființată în 2009), parohia ortodoxă română din Brno, Cehia etc. Structurile bisericești amintite mai sus se găsesc într-o continuă fază de conturare și reorganizare, ca efect al fenomenului migraționist internațional.

6. Diaspora română europeană – caracteristici

Diaspora română europeană cunoaște după 1989 o dezvoltare fără precedent, dar și o implicare misionară a Statului român și a Bisericii Ortodoxe Române. Însă această realitate este rezultatul a peste o sută de ani de migrație, frământări politice, economice, sociale etc. Conform datelor statistice actuale³⁸, sunt aproximativ 3.400.000 de români în statele europene, răspândiți atât în statele Uniunii Europene, cât și în alte state balcanice și est-europene. România are, din 2015, cea mai mare rată de creștere a emigrării: 7,3%. Viteza sporită a mobilității intereuropene face imperios necesară o atenție sporită asupra fenomenului din partea Statului român și a Bisericii Ortodoxe Române, care, într-o împreună colaborare, pot asista cetățenii români din diaspora europeană în diferitele lor nevoi. O caracteristică aparte a diasporei române europene e aceea că aceasta este asumată și înțeleasă mai bine de instituțiile statului român (consulate) prin intermediul structurilor bisericești existente aici, mai ales parohii, care la nivel local cunosc cel mai bine realitățile și necesitățile comunității și iau

³⁸ Numărul diferă în funcție de metodologia statistică. Există măsurători statistice care vorbesc de aproape 4 milioane de români în Europa. După 1990, numărul explodează de la câteva sute de mii, la 3 milioane jumătate, cu o rată de creștere a emigrației de la 2,04% la 7,3%, ceea ce arată un flux de mobilitate foarte crescut. Astfel, 17,54% din populația României trăiește în afara granițelor ei. Vezi *Diaspora. Partener pentru dezvoltarea României*, Ministerul Afacerilor Externe – Departamentul Politici pentru Relația cu Românii de Pretutindeni, București, 29.11.2016, pp. 3-4; de asemenea EUROSTAT, *Migrant integration*, Impriimerie Bietlot Frères in Belgium, 2017, pp. 40-45; EUROSTAT, *The EU in the world*, printed on ECF, Belgia, 2016, pp. 21-30.

constant pulsul acestora. Tocmai de aceea, de multe ori parohiile și episcopia sunt consultate de ambasadă și/sau consulate cu privire la diferite aspecte care influențează benefic viața comunităților românești.

Biserica Ortodoxă Română, prin preoții și parohiile ei din Europa, este permanent prezentă în mijlocul comunităților românești, iar acest contact continuu contribuie decisiv la rezolvarea anumitor probleme de ordin social, economic, identitar, cultural ș.a.m.d. Trebuie să punctăm faptul că și diaspora română europeană contribuie economic, social și demografic la bunăstarea statului român și al Bisericii. Astfel avem o susținere reciprocă: a cetățenilor români din partea Statului român și a Bisericii și invers, a Statului român și a Bisericii din partea românilor. De aceea, cultivarea bunei-relaționări și a bunăstării sociale, bisericești, identitare, culturale etc. a românilor din diaspora europeană se impune de la sine.

Diaspora română europeană implică o schemă a cel puțin trei elemente care nu trebuie separate: oamenii (românii), Statul român și Biserica Ortodoxă Română. În acest sens, nu se admite nici o neasumare a responsabilităților care revin fiecăruia element constitutiv al schemei mai sus enunțate, mai ales că în Occident românii ortodocși întâlnesc o concepție autonomă asupra vieții: „Dumnezeu nu mai are nici o semnificație spirituală pentru viața omului, iar lumea secularizată în care trăim este dominată mai mult de valorile pământești și trupesti și mai puțin de cele cerești și sufletești”³⁹. În acest sens, fără a da un sens teonom vieții, omul nu-și va găsi pacea, bunăstarea și nici împlinirea în societate, indiferent în ce țară europeană trăiește, cum de altfel nici menirea sa în această lume, căci „în libertatea sa, omul a decis să lege lumea de sine, în loc s-o lege de Dumnezeu. Prin hotărârea sa de a îndrepta lumea spre sine, omul s-a limitat pe sine și natura la cadrul legilor care guvernează creația”⁴⁰. Diaspora românească din Europa are o vocație aparte⁴¹, de a reda acestui continent

³⁹ Lidia Sima, Roxy Cassandra Madison, Vasile Sorescu, *Integrarea României în UE – o viziune ortodoxă*, Editura C.H. Beck, București, 2007, p. 126.

⁴⁰ ÎPS Ioannis Zizioulas, Mitropolitul Pergamului, *Prelegeri de Dogmatică creștină*, traducere de Florin Caragiu, Editura Sophia, București, 2008, p. 208.

⁴¹ Pr. prof. Ioan Brie, *Destinul Ortodoxiei*, EIBMBOR, București, 1989, pp. 128-129.

pecetea sa creștină și de a fi în mijlocul polisului european (fără a fi o supra-diasporă sau sumă de supra-comunități!) un ferment spiritual. Însă pentru aceasta Biserica Ortodoxă Română, prin misiunea ei, trebuie să imprime diasporei românești un rost bine definit, acela de a fi cale pentru europeni înspre calea cea adevărată: Hristos-Adevărul (In 14, 6). Suntem conștienți că nu acesta a fost țelul românilor veniți în țările europene, ci țelul a fost unul economic-social, dar realitatea misionară actuală ne demonstrează că există o căutare a țelului suprem, un freamăt spiritual mai presus de forfota europeană, un tremol duhovnicesc ce se traduce în adunarea credincioșilor români în jurul altarelor a peste 600 de parohii și filii ortodoxe în Europa, tocmai pentru că, dincolo de traiul lumesc, există un puternic ascendent înspre patria cerească.

Concluzii

Diaspora ortodoxă este un efect al misiunii Bisericii care a biruit vitregiile vremurilor și nu și-a uitat fiii plecați departe de țară. Dincolo de problemele canonice pe care le ridică, trebuie să vedem lucrarea vie a Bisericii Ortodoxe care, din motive inițial exterioare ei (migrația), a ajuns să fie trăită și tot mai prezentă în ținuturi unde până acum 20-30 de ani Ortodoxia era cunoscută prea puțin sau doar din auzite și din cărți.

Misiunea din trecut a Bisericii în diaspora și misiunea actuală au în comun continuitatea, iar ceea ce le diferențiază este amploarea. Astăzi, Biserica Ortodoxă Română nu este prezentă doar în marile capitale europene, ci se face simțită prin sutele de parohii ortodoxe române din statele Uniunii Europene și nu numai.

Misiunea Bisericii în diaspora este un proces evolutiv, încă activ, ce s-a dezvoltat din nevoia spirituală a celor plecați departe de țara lor și din necesitatea unei vieți duhovnicești reale. În diaspora, Biserica Ortodoxă se confruntă mai intens cu provocările secularizării și cu efectul acestora asupra credincioșilor ei. De aceea, misiunea pe care o desfășoară este una de adaptare și uneori atipică, în comparație cu misiunea din țara noastră.